

*Бокиа В. О.,**викладач кафедри кримінального права та правосуддя
Запорізького національного університету*

ПРАВА СПОЖИВАЧІВ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Анотація. У статті розглянуто захист прав споживачів як міжгалузевий комплексний правовий інститут та аргументовано, що права споживачів виступають об'єктом кримінально-правової охорони.

Ключові слова: права споживачів, кримінально-правова охорона, об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину.

Постановка проблеми. Охорона прав споживачів гарантована на рівні Основного Закону України. Так, у ч. 3 ст. 42 Конституції України встановлено, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів[1].

Переважно правовідносини за участю споживачів охороняються за допомогою цивільно-правових та адміністративно-правових норм. Водночас слід наголосити, що низка діянь у вказаній сфері характеризуються підвищеною суспільною небезпекою. З цього приводу в юридичній літературі увага слушно звертається на такі обставини: 1) загроза посягання на найвищі блага людини – її життя та здоров'я; 2) небезпека щодо невизначеного кола осіб; 3) масштабна загроза інтересам як суспільства загалом, так і окремо взятої особистості [2, с. 15].

Отже, з усіх галузевих різновидів правової охорони прав споживачів особливе місце займає кримінально-правова, адже саме за допомогою кримінально-правових заборон забезпечується охорона правовідносин за участю споживачів від найбільш небезпечних посягань.

Мета пропонованої статті якраз і полягає у дослідженні прав споживачів як об'єкта кримінально-правової охорони. Обраній проблематиці присвячені праці таких науковців, як: А. В. Агафонов, Н. О. Гуророва, О. О. Дудоров, М. М. Мінаєв, Л. Н. Тхайцухова, М. І. Хавронюк та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передусім варто з'ясувати зміст поняття кримінально-правової охорони. На сьогодні вітчизняними науковцями розроблено чимало визначень згаданого поняття. Загалом можна виділити два основні підходи до його розуміння. Прихильники першого пов'язують кримінально-правову охорону з охоронною функцією кримінального права. Наприклад, Т. А. Павленко кримінально-правову охорону визначає як функцію кримінального права, яка полягає у захисті правоохоронюваних інтересів шляхом встановлення кримінально-правової заборони та в реалізації норм кримінального права у випадках вчинення злочину [3, с. 83].

Проте більшість дослідників (наприклад, Н. О. Гуророва, В. К. Матвійчук, В. В. Кузнецов, С. Д. Шапченко) характеризують кримінально-правову охорону як комплекс кримінально-правових засобів та їх реалізацію в процесі захисту суспільних відносин. У межах цього підходу традиційно виділяють два аспекти кримінально-правової охорони. Перший полягає у встановленні конкретної заборони та її дотриманні суб'єктами правовідносин, другий виникає після порушення кримінально-правової заборони та виявляється у криміналь-

но-правовій оцінці такого порушення, обранні конкретного заходу кримінально-правового впливу і застосуванні його до порушника [5, с. 732].

На користь наведеного підходу свідчать, крім усього іншого, положення чинного законодавства, якими визначається зміст поняття охорони. Так, визначення охорони закріплено більше, ніж у двадцяти нормативно-правих актах: Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р., Закон України (далі – ЗУ) від 25 червня 1991 р. «Про охорону навколишнього природного середовища», ЗУ від 19 червня 2003 р. «Про охорону земель», ЗУ від 16 жовтня 1992 р. «Про охорону атмосферного повітря», ЗУ від 13 грудня 2001 р. «Про тваринний світ», ЗУ «Про охорону праці», ЗУ від 26 квітня 2001 р. «Про охорону дитинства», ЗУ від 21 січня 1994 р. «Про державну таємницю». Аналіз законодавчо закріплених визначень вказує на те, що охорону слід розуміти як комплекс заходів, спрямованих на захист, збереження, забезпечення певних суспільних відносин, або діяльність із реалізації таких.

З усіх вивчених нами наукових досліджень найбільш ґрунтовний аналіз поняття кримінально-правової охорони проведено В. В. Кузнецовим. Цей вчений під кримінально-правовою охороною пропонує розуміти певну систему кримінально-правових засобів, до яких слід включити, по-перше, кримінально-правові норми, кримінально-правові відносини, суб'єктивні права та юридичні обов'язки, рішення судів; по-друге, способи (дозволяння, зобов'язування, заборона), які реалізуються через відповідні норми кримінального права: заборонні, роз'яснювальні, заохочувальні та обмежувальні; по-третє, форми (використання, виконання, додержання, застосування), за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин [4, с. 13].

Для того, щоб встановити, чи можна права споживачів розглядати як об'єкт кримінально-правової охорони, з'ясуємо зміст поняття «об'єкт кримінально-правової охорони». Здебільшого він встановлюється через співвідношення із поняттям об'єкта злочину. У вітчизняній доктрині розроблено два основні підходи. Згідно з першим об'єкт кримінально-правової охорони ототожнюється з об'єктом злочину; натомість представники другого розмежовують ці поняття. З'ясуємо зміст обох понять.

Виклад основного матеріалу. Визначення об'єкта злочину – одна з найбільш дискусійних проблем у кримінальному праві, без розв'язання якої не може обійтись законодавець жодної країни світу. Адже об'єкт злочину – це врешті-решт те, що знаходиться під охороною кримінального закону, те, чому злочин заподіює шкоду. Як слушно зазначає В. Б. Харченко, розробка поняття і суті об'єкта злочину почалася ще наприкінці XVIII ст. і була характерна ще для російського дореволюційного, пізніше радянського і нині українського кримінального права [6, с. 111]. Попри проведення, здавалося б, вичерпного аналізу поняття об'єкта злочину, наявність численних наукових праць, присвячених цій проблемі, вона залишається невирішеною.

Унікаючи викладення численних формулювань дефініції об'єкта злочину, більшість яких несуттєво різняться між со-

бою, вважаю за доцільне звернутися до класифікації основних доктринальних підходів, розробленої М. В. Сенаторовим. Цей науковець пропонує виділяти вісім теорій об'єкта злочину, які відбивають сутність основних підходів до розуміння його природи, а саме: 1) теорія кримінального закону як об'єкта злочину (Ж. Ортолан); 2) теорія правового обов'язку як об'єкта злочину (Россі, П. Калмиков, П. Пусторослев); 3) теорія суб'єктивного права як об'єкта злочину (А. Фейєрбах, І. Тіссо, В. Спасович); 4) нормативна теорія об'єкта злочину, відповідно до якої об'єктом злочину визнається одна чи декілька норм, визнаних та охоронюваних державою (К. Біндінг, Л. Білогіриць-Котляревський, М. Сергєєвський); 5) теорія правоохоронюваного інтересу як об'єкта злочину (Ф. Ліст, М. Таганцев, К. Шавров, Є. Каріжанов, А. Наумов, І. Самошенко, А. Пашковська); 6) теорія правового блага (цінності) як об'єкта злочину (С. Познишев, Є. Фесенко, С. Гавриш, С. Растропов, О. Зателєпін); 7) теорія суспільних відносин як об'єкта злочину (І. Фойницький, С. Мокринський, А. Піонтковський, В. Кудрявцев, Б. Никифоров, Є. Фролов, В. Глістін, В. Тацій, В. Сташис, В. Борисов, Л. Гаухман); 8) антропологічна теорія об'єкта злочину (Д. Дріль, Г. Новосолов) [7, с. 111-118]. Поряд із названими підходами слід виділити такі, що об'єднують у собі одразу декілька з перелічених. Так, А. М. Ришелок як об'єкт злочину називає одночасно охоронювані кримінально-правовими нормами суспільні відносини та соціальні блага, на які посягає злочин [8, с. 11].

Існують і менш розповсюджені концепції об'єкта злочину, які отримали підтримку. Наприклад, О. М. Костенко вважає, що об'єктом злочину є безпека як захищеність можливості людей жити за законами природи від посягань, які є виявами комплексу сваволі та ілюзій [9, с. 233]. Подібна думка висловлювалася також О. Зателєпіним, який об'єктом злочину називає соціальну безпеку [10, с. 307].

Складність і багатогранність розглядуваного поняття унеможливило створення універсальної концепції, придатної для точного визначення об'єкта будь-якого злочину, – від державної зради до звалтування і від пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства до піратства. Тому слушною є думка (її висловлювали П. П. Андрушко, Л. П. Брич, В. О. Навроцький), згідно з якою раціональне зерно можна відшукати у кожній з існуючих концепцій, жодну з яких не варто визнавати однозначно неприйнятною і помилковою.

Найбільшу підтримку з боку науковців отримала концепція, відповідно до якої об'єктом злочину виступають суспільні відносини. Її підтримують М. І. Бажанов, Н. О. Гуророва, І. В. Кириченко, В. В. Кузнецов, В. Б. Харченко, М. В. Сенаторов. В межах розкриття її змісту наведу класичне визначення об'єкта злочину, запропоноване В. Я. Тацієм: «Об'єктом злочину виступають суспільні відносини, які охороняються законом і яким злочином завдається шкода» [11, с. 5].

За допомогою традиційної концепції «об'єкт злочину – суспільні відносини» можна чітко зрозуміти, на який елемент суспільних відносин відбувається посягання. Таким чином, ця концепція дає змогу відстежити механізм заподіяння шкоди об'єкту злочину. Вважається, що охоронювані кримінальним законом відносини, які знищуються, порушуються або змінюються у випадку вчинення злочину, складаються з трьох взаємопов'язаних елементів: предмет (матеріальний або ідеальний), тобто те, з приводу чого або у зв'язку з чим виникають певні суспільні відносини; суб'єкти (учасники конкретних відносин); зв'язок між суб'єктами, який передбачає наявність їх взаємних прав та обов'язків (зміст зв'язку між суб'єктами слід розглядати як взаємодію суб'єктів з приводу конкретних предметів). У разі вчинення злочину охоронювані кримінальним

законом відносини порушуються через вплив на той чи інший його елемент – предмет, суб'єктів чи соціальний зв'язок. Заподіяння шкоди будь-якому елементу суспільних відносин тягне за собою заподіяння шкоди і самим суспільним відносинам як цілісній системі.

Підтримуючи наведений підхід до розуміння об'єкта злочину, водночас вважаю за доречне навести зауваження М. І. Бажанова: «Об'єктом злочинів є не будь-які суспільні відносини, а лише ті, які поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність. Тому не тільки безпосереднім і родовим, але й загальним об'єктом усіх злочинів є не вся сукупність суспільних відносин, а тільки ті із соціально схвалених відносин, які законодавець поставив під охорону кримінального законодавства» [12]. У розвиток цього О. О. Дудоров звертає увагу на ту обставину, що кримінальним законом захищаються не всі відносини, які складаються у суспільстві і регулюються, наприклад, нормами моралі чи релігії, а лише ті, які в інтересах суспільства піддані з боку держави правовому регулюванню, внаслідок чого, відповідно, набувають характеру правовідносин. Об'єктом злочину названі охоронювані кримінальним законом правовідносини, на які посягають злочинні діяння та яким в результаті цього заподіюється шкода [13, с. 149]. Такий підхід видається цілком прийнятним для потреб мого дослідження.

Повертаючись до питання співвідношення понять «об'єкт злочину» та «об'єкт кримінально-правової охорони», можна зробити проміжний висновок про тотожність загального об'єкта злочину та об'єкта кримінально-правової охорони. Проте більш слушною, на мою думку, є точка зору, згідно з якою треба все ж розмежувати вказані поняття. Слід погодитися із В. Б. Харченком, який з цього приводу зазначає, що об'єкт кримінально-правової охорони та об'єкт злочину, хоча і взаємопов'язані, але не є тотожні поняття; об'єкт кримінально-правової охорони – більш широке поняття. Віднесення певних відносин до таких, що охороняються кримінальним правом, автоматично не перетворює будь-яке посягання щодо них на злочин, оскільки останніми визнаються тільки найбільш небезпечні посягання на об'єкти, охорона яких передбачена законом про кримінальну відповідальність. Крім того, закон про кримінальну відповідальність ставить під охорону певні об'єкти не тільки від злочинів, а і від вчинення щодо них будь-яких посягань, які не визнаються злочинами (наприклад, з боку неосудної особи або такої, яка не досягла зазначеного в законі віку) [6, с. 111-117].

Подібні аргументи на користь висвітленого підходу наводяться й іншими науковцями. Зокрема, П. П. Андрушко, оперуючи поняттям потенційної відповідальності, вказує на те, що об'єкт злочину наявний тільки за умови фактичного посягання на ті соціальні цінності, які законодавець поставив під охорону КК України; відповідно, об'єкт кримінально-правової охорони є ширшим поняттям за об'єкт злочину. А. А. Музика та Ю. А. Демидов також розглядають об'єкт кримінально-правової охорони та об'єкт злочину як ціле та частину, відповідно. Так, А. А. Музика зазначає, що об'єкт кримінально-правової охорони передбачає виникнення кримінально-правових відносин не тільки в разі вчинення злочину, а й тоді, коли в діях чи бездіяльності особи немає ознак складу злочину (наприклад, у випадках необхідної оборони, крайньої необхідності, неосудності тощо), тобто кримінальний закон охороняє коло суспільних відносин, яке є ширшим, ніж та їх сукупність, яку охоплює загальний об'єкт злочинів [14].

В. В. Кузнецов, дотримуючись точки зору, висловленої А. А. Музикою, зазначає, що об'єктом кримінально-правової

охорони слід визнавати суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом, суб'єкти яких ще не зазнали істотної шкоди від суспільно небезпечного діяння (або не створена загроза її заподіяння) або ж зазнали шкоди від діяння (чи створена загроза її заподіяння), що не містить ознак злочину чи складу злочину, передбаченого кримінальним законом [15, с. 77-81].

Таким чином, конструктивним видається підхід, відповідно до якого поняття об'єкта кримінально-правової охорони та об'єкта злочину слугують для позначення хоч і пов'язаних між собою, проте відмінних одна від одної сторін врегульованої кримінальним законом соціальної дійсності. Якщо об'єктом кримінально-правової охорони варто визнавати ті правовідносини, які забезпечуються кримінально-правовою охороною, то звернення до поняття об'єкта злочину є виправданим для з'ясування антисоціальної спрямованості злочинного посягання і характеру заподіяної ним шкоди. Як слушно зазначається у відгуку А. А. Музики як офіційного опонента на кандидатську дисертацію Л. В. Трушківської «Кримінально-правова охорона особистих благ захисника чи представника особи у зв'язку з наданням ними правової допомоги (ст. 398, 400 КК України)» (К., 2013), об'єкт кримінально-правової охорони відображає передусім потенційну турботу держави щодо певного кола суспільних відносин; у цьому і полягає його правове значення. Про об'єкти кримінально-правової охорони йдеться у ст. 1 КК України.

Дотримуючись викладеної точки зору, спробую довести, що права споживачів виступають саме як об'єкт кримінально-правової охорони.

Вище вже йшла мова про структуру суспільних відносин, охоронюваних кримінальним законом. При цьому права споживачів виступають невід'ємною складовою відповідних правовідносин, їх наявність забезпечує зв'язок суб'єктів між собою. На користь того, що права споживачів є самостійним об'єктом кримінально-правової охорони, Л. Н. Тхайцухова наводить такі аргументи: по-перше, права споживачів як самостійний об'єкт характеризуються цілісністю, внутрішньою єдністю, а також диференційованістю від оточуючого середовища; по-друге, права споживачів існують в єдності із середовищем, взаємопов'язані із ним [16, с. 44].

На користь того, що права споживачів виступають об'єктом кримінально-правової охорони, свідчить ще й те, що інститут захисту прав споживачів визначається як міжгалузеве, комплексне утворення, зміст якого складають норми цивільного, господарського, адміністративного та кримінального права.

У правовій доктрині поширеним є поняття «споживче право», під яким вчені розуміють сукупність правових норм, які визначають права споживачів та механізм їх реалізації, а також положення, спрямовані на захист прав споживачів, тобто правоохоронні норми. Його основною особливістю є поєднання приватно-правових та публічно-правових засад [17].

Регулювання правовідносин за участю споживачів здійснюється, в першу чергу, за допомогою норм цивільного права. Г. Колісникова пояснює це тим, що, по-перше, основна група відносин, що виникають тут, а саме: ті з них, які мають майновий і пов'язаний з ним особистий немайновий характер з безпосередньою участю споживача, належать до предмета регулювання цивільного права. Споживач бере участь у таких відносинах, як сторона в цивільно-правовому зобов'язанні. По-друге, найбільшою пристосованістю цивільного права до регулювання цих відносин, наявністю в його механізмі таких засобів і прийомів дії на суспільні відносини, які, з одного боку, дозволяють забезпечити взаємний інтерес сторін, що

вступають у ці відносини, а з другого – захистити інтереси споживача як економічно слабшої сторони у правовідносинах [18]. Як слідує із зазначеного, дія цивільно-правових норм не обмежується виключно регулятивним впливом на правовідносини за участі споживачів, за їх допомогою шляхом встановлення цивільно-правової відповідальності за правопорушення у визначеній сфері забезпечується також їхня охорона. Формами цивільно-правової відповідальності за порушення прав споживачів є відшкодування збитків, неустойка та відшкодування моральної шкоди [19].

Поряд з цим, інститут захисту прав споживачів входить також до системи господарського права. Мова йде саме про ті правові норми, які спрямовані на забезпечення правовідносин за участі споживачів від порушень з боку суб'єктів господарської діяльності. Захист прав споживачів передбачений ст. 39 Господарського кодексу України, низкою інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, за допомогою яких опосередковується охорона споживчих прав (напр., ст. 19, 20, 23 ЗУ від 12 травня 1991 р. «Про захист прав споживачів», ЗУ від 01 червня 2000 р. «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», ЗУ від 15 грудня 1993 р. «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», ЗУ від 16 червня 1999 р. «Про охорону прав на зазначення походження товарів», ЗУ від 19 грудня 1995 р. «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» та багато інших).

У випадку порушення прав споживачів суб'єкти господарювання притягаються до господарсько-правової відповідальності, формами якої є адміністративно-господарський штраф, обмеження та зупинення діяльності суб'єкта господарювання, штрафні та оперативно-господарські санкції. [20].

У той же час інші вчені оперують поняттям фінансово-економічної відповідальності за порушення прав споживачів, зокрема О. В. Старцев визначає її як сукупність засобів протидії, визначених ст. 23 ЗУ «Про захист прав споживачів» [21]. На нашу думку, поняття фінансово-економічної відповідальності поглинається поняттям господарсько-правової, оскільки остання регламентована, в т.ч. ст. 23 вказаного закону, а також низкою інших законодавчих та підзаконних актів, зокрема ст. 20 ЗУ «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення», ч. 4, 6-7 ст. 27 ЗУ «Про рекламу» тощо.

Попри встановлення таких форм відповідальності за порушення на споживчому ринку як цивільно-правова та господарсько-правова охорона прав споживачів забезпечується, в першу чергу, за допомогою норм публічного права. Переважно протидія порушенням прав споживачів здійснюється за допомогою норм адміністративно-деліктного права, що цілком відповідає сучасним тенденціям гуманізації кримінального законодавства. Приміром, обман покупців та фальсифікацію засобів вимірювання відповідальність передбачена ст. 155-2 та ст. 171-2 КУпАП. Поряд з тим, що чинним КУпАП передбачено низку адміністративних проступків, що створюють загрозу заподіяння шкоди здоров'ю споживача (ст. 42-1 «Виробництво, заготівля, реалізація сільськогосподарської продукції, що містить хімічні препарати понад гранично допустимі рівні концентрації», ст. 42-2 «Заготівля, переробка або збут радіоактивних забруднених продуктів харчування чи іншої продукції», ч. 2 статті 177-2 «Виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів» тощо), окремо ст. 156-1 чинного КУпАП передбачено відповідальність за порушення законодавства про охорону прав споживачів. Вчені-адміністративісти по-різному формулю-

ють перелік адміністративно-правових заборон, за допомогою яких забезпечується охорона прав споживачів. Аналіз доктринальних підходів до його визначення вказує на те, що чинним КУпАП закріплено широке коло заборон, за допомогою яких забезпечується охорона прав споживачів.

Права споживачів виступають об'єктом кримінально-правової охорони, оскільки чинним КК України передбачено низку кримінально-правових норм, спрямованих на їх охорону. Визначення їх переліку є дискусійним питанням (це – тема окремого дослідження), проте, на мою думку, цей перелік включає в себе: ст. 227 КК України «Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції»; ч. 3 ст. 204 КК України «Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підкацюзних товарів»; ст. 216 КК України «Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок»; ст. 229 КК України «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»; ст. 327 КК України «Заготівля, перероблення або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції»; ст. 321-1 КК України «Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів».

Висновок. Виходячи із зазначеного, можна дійти висновку, що інститут захисту прав споживачів є міжгалузевим, комплексним інститутом, який включає в себе норми як приватного (цивільного та господарського), так і публічного права, зокрема адміністративного та кримінального. Саме тому права споживачів виступають не тільки об'єктом зазначених вище злочинів, але й об'єктом кримінально-правової охорони, оскільки їх захист передбачений не тільки нормами КК України, але й правовими нормами інших галузей права, зокрема адміністративного, цивільного та господарського права.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Агафонов А. В. Ответственность за посягательства на безопасность жизни или здоровья потребителей: историко-правовой анализ / А. В. Агафонов; под общ. ред. д. ю. н., профессора С. Н. Сабанина // Санкт-Петербург : Издательство «Юридический центр Пресс», 2004.
3. Павленко Т. А. Концепція кримінально-правової охорони права людини на життя в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Т. А. Павленко; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. –Л., 2008. – 244 с.
4. Кузнецов В. В. Кримінально-правовая охрана гражданского порядка та моральності : дис. наук. ступ. д. ю. н.: 12.00.08 / В. В. Кузнецов; Національна академія внутрішніх справ. – К., 2013. – 676 с.
5. Дудоров О. О. Вибрані праці з кримінального права / Передне слово д. ю. н, проф. В. О. Навроцького / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. – 952 с.
6. Харченко В. Б. Кримінально-правовая охрана прав на результаты творческой деятельности та засоби індивідуалізації в Україні: [монографія] / В. Б. Харченко; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2011. – С. 546.
7. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві / М. В. Сенаторов; за науковою редакцією доктора юридичних наук, професора, академіка Академії правових наук України В. І. Борисова. – Х.: Право, 2006. – 208 с.
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Грищук та ін.; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та доповн. – К.: Юридична думка, 2012. – 1313 с.

9. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу: [монографія] / О. М. Костенко. – К.: Атіка, 2008.
10. Бокоч І. М. До проблеми визначення видового об'єкта злочинів проти правосуддя, що вчиняються працівниками правоохоронних органів під час провадження досудового розслідування / І. М. Бокоч // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 307-310.
11. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 1196 с.
12. Бажанов М. І. Кримінальне право України: [підручник] / М. І. Бажанов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/KPravo/06-09/1071.htm>.
13. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: [навчальний посібник] / За заг. ред. М. І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2014. – 944 с.
14. Андрушко П. П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення: наук. стаття / П. П. Андрушко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua.
15. Кузнецов В. В. Кримінально-правовая охрана гражданского порядка та моральності в українському вимірі: [монографія] / В. В. Кузнецов. – К.: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2012. – 908 с.
16. Хтайщухова Л. Н. Уголовно-правовая охрана прав потребителей: дис. к. ю. н.: 12.00.08 / Л. Н. Хтайщухова. – Ростов-на-Дону, 2001. – 234 с.
17. Денисов С. Ф. Обман покупателей та замовників у контексті дослідження проблем кримінально-правової охорони громадян-споживачів: наук. стаття / С. Ф. Денисов, І. М. Салімонов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: web.znu.edu.ua/herald/issues/archive/articles/2720.pdf.
18. Колісничкова Г. Загальна характеристика інституту «захисту прав споживачів» та його місце у системі права і в системі законодавства України: наук. стаття / Г. Колісничкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/PrUk/2010_1/27.pdf.
19. Осетинська Г. А. Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук за спец. 12.00.03 / Г. А. Осетинська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lawbook.org.ua/>.
20. Левчук Л. Д. Господарсько-правовая відповідальність підприємців за порушення на споживчому ринку: дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук за спец. 12.00.04 / Л. Д. Левчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/>.
21. Старцев О. В. Підприємницьке право: [навчальний посібник] / За ред. О. В. Старцева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/PP/>.

Бокша В. О. Права потребителей как объект уголовно-правовой охраны

Аннотация. В статье рассмотрена защита прав потребителей как межотраслевой комплексный правовой институт и аргументировано, что права потребителей выступают объектом уголовно-правовой охраны.

Ключевые слова: права потребителей, уголовно-правовая охрана, объект уголовно-правовой охраны, объект преступления.

Boksha V. Consumers' rights as an object of criminal-law protection

Summary. The article is devoted to research of consumers' protection as an interbank complex legal institution. The author of the article proves that consumers' rights are an object of the criminal-law protection.

Key words: consumers' rights, criminal-law protection, object of criminal-law protection, object of the crime.